

ISSN 1300-4689

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

500

YIL:42

SAYI:500

AĞUSTOS 2019

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü

Ömer BÜYÜKBAŞ

Genel Yayın Danışmanı

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Halkla İlişkiler

Mehmet ÇAYIRDAĞ

Yaşar ELDEN

Tunahan KAYA

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ, Prof. Dr. Remzi KILIÇ, Dr. Ahmet KAYASANDIK

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN

(Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN

(İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal GÖDE

(Süleyman Demirel Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

(Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN

(Ege Üniversitesi, Türk Dil Kurumu Başkanı)

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL (Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS

(Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN (Ege Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Ali YAKICI (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

(Not: Soyadlarına göre alfabe sırasıyla)

Yazışma Adresi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ

Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı

Kalenderhane Sokağı, Nu: 8, 38010 Kocasinan/KAYSERİ

Not: Dergimiz TÜBİTAK Ulakbim, DergiPark, TO-KAT Ulusal Toplu Katalog, İdealonline ve İssuu tarafından taranmaktadır.

YIL: 42 ★ SAYI: 500 ★ AĞUSTOS, 2019

Fiyat Tarifesi (KDV dâhil)

Sayısı: 10 TL

Yıllık abone bedeli: 90 TL

Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 200 TL

Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar

İndirim: Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.

Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.

Havaleleriniz için posta çeki hesabı: Alim Gerçel, 116866

Vakıfbank Kocasinan Şb. IBAN: TR590001500158007286226630

Baskı

Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.

Oymağaç Mah. 5067. Sok. Nu.: 4-C Mobilyakent Kocasinan/KAYSERİ

Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54

www.gecityayinevi.com E-posta: gecitmatbaacilik@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

SAYFA	SAYFA
<i>Erciyes Dergimizin 500. Sayısı Dolayısıyla</i> Âlim GERÇEL	<i>Bizim Eyvan'ın Hikâyesi</i> Serdar KOZAN
<i>500 Sayılık Bir Anadolu Çınarı:</i> <i>Kayseri ve Erciyes Dergisi</i> Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU	<i>Dumanı Üstünde Şiirlerin Dergisi:</i> <i>Kayseri Kültür Ocağı Dergisi</i> Recep KANALGA
<i>Türk Millî Dergiciliğinde Kültürel</i> <i>Kimlik Boyutu ile Erciyes</i> Dr. Yaşar KALAFAT	<i>Bizim Erciyes (Şiir)</i> Hızır İrfan ÖNDER
<i>Erciyes Dergimizin 500. Sayıya</i> <i>Ulaşması Münasebetiyle</i> Prof. Dr. Kemal GÖDE	<i>Çıngı Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi</i> Köksal AKÇALI
<i>Âşık Türkmenoğlu'nun Erciyes Destanı Üzerine</i> Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ	<i>1914'ten Günümüze Sivas Dergileri</i> Kadir PÜRLÜ
<i>Erciyes Dergisi'nin 500. Şeref Sayısı</i> <i>Anadolu Dergileri</i> Müjgân ÜÇER	<i>Yazgı Edebiyat Seçkisi</i> Rıdvan KARABULUT
<i>Anadolu Dergiciliği ve Erciyes Dergisi</i> M. Halistin KUKUL	<i>Fikir Dünyamıza Açılan Pencere: Güneyde Kültür</i> Dr. Ahmet TEKİN
<i>Anadolu Dergiciliğinde Erciyes Dergisi ve</i> <i>"Alim Gerçel"</i> Mehmet BİLGEHAN	<i>Ahıska Türkleri ve Akmezar Esintileri Dergimiz</i> Nuri ŞAHİN
<i>Anadolu Dergiciliğinde Bir Zirve: Erciyes</i> Nail TAN	<i>Düşünen Bir Şehirde Yaşamak</i> Kamil SEÇMELELER
<i>Erciyes'e Selam Olsun</i> Oğuz PAKÖZ	<i>Bizim Külliye'nin Hikayesi</i> Nazım PAYAM
<i>Erciyes Dergisi'nin 500. Sayısı İçin</i> Osman BAŞ	<i>Kısaca Bursa'da Dergicilik</i> Nevzat ÇALIKUŞU
<i>Yunus Bekir İçin Tarih(Şiir)</i> Mustafa ASLAN	<i>Bir Bültenden Ötesi</i> Feyyaz SAĞLAM
<i>Yazı Hayatımdaki İlk Dergiler ve Erciyes</i> Serdar YAKAR	<i>1923-1972 Yılları Arasında Manisa'da</i> <i>Yayın Yapan Dergi ve Gazeteler</i> Naci YENGİN
<i>Türkiye'de Dergiler ve Dergicilik</i> Oğuz ÇETİNOĞLU	<i>Dergiler Üzerine Sohbet</i> Bedrettin KELEŞTEMUR
<i>Kardeş Ağızlar</i> Önder ÇAĞIRAN	<i>Cuma Garipleri Konuğumuz Erciyes</i> Mustafa AKBABA
<i>Türk Dergiciliği ve Zile Kültür Sanat Dergileri</i> Dr. Mehmet YARDIMCI	<i>Türk Tarihinden İki Önemli Devlet Adamının Adı</i> <i>Üzerine: 'Osmân mı? Otman mı? Eratna mı?</i> Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY
<i>Benim Dergilerim</i> Mustafa İBAKORKMAZ	<i>Çevre Bilincinin Çukurova Masallarına Yansıması</i> Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK
<i>Kayseri Kültür Dünyası'nda Kayseri Lisesi Dergisi</i> <i>ve Kayseri Lisesi Yıllıkları</i> Yusuf ÖZMERDİVENLİ	<i>Anadolu Giyim Kuşam ve Süslenme Söz</i> <i>Hazinesindeki Türkçe Sözcükler</i> Baybars GÜLENSOY
	<i>Çıldırılı İrfanî Üzerine Bir Kitap</i> Dr. Doğan KAYA

20. yüzyıl Anadolu sahası âşık edebiyatı temsilcilerinden biri olan Âşık Türkmenoğlu, daha çok destan şairi / âşığı olarak bilinir. Millî ve dinî konular başka olmak üzere pek çok konuda destan söylemiş olan âşığın tespit edilen şiirlerinden biri de Erciyes Destanı'dır. Âlim Gerçel Ağabey, editörlüğünü yaptığım Erciyes dergisi'nin 500. Sayısında mutlaka bir yazımın bulunmasını rica edince, babam Bahri Durbilmez /Âşık Türkmenoğlu'nun Erciyes Destanı üzerine kısa bir değerlendirme yazısı yazmaya karar verdim. (Not: Âşığın hayatı ve edebî kişiliği hakkındaki bilgiler, Hoca Ahmet Yesevî Uluslararası Türk- Kazak Üniversitesi Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'ne tarafımızdan yazılan bilgilerdir.)

1. Âşık Türkmenoğlu'nun Hayatı

Adı Bahri, soyadı Durbilmez'dir. Şiirlerinde genellikle "Türkmenoğlu" mahlasını kullanır. "Bahri", "Garip Bahri" gibi mahlaslarla söylediği şiirleri de bulunmaktadır. 1 Temmuz 1944'te, Yozgat'ın Sorgun ilçesine bağlı Taşpınar köyünde doğar. Baba tarafından Bozkoyunlu Oymağı, Beğdillü Aşireti, Doğanlı Cemaati, Devocioğulları sülâlesine mensuptur. Anne tarafından ise Bozulus Oymağı, Mamalu Aşireti, Ağcalı Cemaati, Akçaoğulları / Aygırcıoğulları sülâlesindedir. Babasının adı Seyit, annesininki Meryem'dir. Necip, Uğur ve Halis adlarında üç erkek kardeşi, Emine, İkbâl ve Nasiye adlarında üç kız kardeşi vardır. Resmî bir tahsili yoktur. Okumayı-yazmayı askerlikte öğrenir. 24 Kasım 1964'te başladığı askerliğini İstanbul'da, (Kartal-Maltepe 2. Zırhlı Tugayı, 22. Zırhlı Piyade Taburu, 4. Bölük'te) piyade er olarak 24 Kasım 1966'da tamamlar. 5 Mayıs 1968'de, kendi köyünden Rıza ile Cevriye'den olma Ümmügülsüm Hanım ile evlenir. Bu evlilikten üç oğlu, iki kızı dünyaya gelir. Bayram (d.1969), Yaşar (d.1974) ve Yasin (d.1987) adlarında üç oğlu, Hatice Sibel (d.1970) ve Semiha (d.1982) adlarında iki kızı vardır. Köyünden ayrılan âşık, 1969'da Yozgat'a göç eder. 1969-1973 yılları arasında Yozgat'ta, 1973-1976 yılları arasında da Sorgun'da bir un fabrikasında

işçi olarak çalışır. 1973'ten itibaren Sorgun'da yaşamaya başlar. Bir süre ticaretle uğraştıktan sonra inşaatlarda "kalıp ustası" olarak çalışır. "Libya Destanı"nda: "Yoksulluk vatandan ayırdı bizi / Rabbim reva görmüş bize gurbeti / Gurbette olanın güler mi yüzü? / Sökmek mümkün değil kalpten hasreti" diyen Türkmenoğlu; Türkiye'nin pek çok yerini gezip görmekle kalmaz, beş yıl Libya'da, iki yıl da Arabistan'da işçi olarak çalışır. Türkiye'nin pek çok şehri yanında Libya, Suriye, Ürdün ve Arabistan'ı da gezip görür (Doğan 2005: 145- 146, Durbilmez 2013: 9-14, Alptekin 2015: 70, Durbilmez 2015a: 19- 23).

Aile büyüklerinden etkilenme (soyaçekim), âşık meclislerinde bulunma ve rüyada bade içme gibi sebeplerle âşık tarzı şiirler söylemeye yönelir. Annesinin babası Ramazan Akça da "Şifai" ve "Tabibi" mahlaslarıyla şiir söyleyen / yazan bir âşıktır. Şifai, İkrâmî, Gariboğlu, Halis, Muttalip gibi Taşpınarlı âşıklardan başka, Taşpınar'a gelerek buradaki köy odalarında sanatını icra eden başka âşıkları da dinleme imkânı bulur. Bu âşıklar / âşık tarzı şiirler yazan şairler arasında Hüznî Baba, Dindarî, Muharrem Ertaş, Âşık Veysel Şatıroğlu, Kasım Kazancıoğlu, Sıdkı Baba ve Hasan Coşkun da bulunmaktadır. Sözlü kültür ortamlarından köy odalarında söylenen âşık deyişlerinden başka anlatılan halk hikâyeleri, destanlar, vs. dinleyerek de âşık edebiyatı gelenekleri ile ilgili ilk bilgileri öğrenir. Manevî olarak usta kabul ettiği halk şairleri arasında Yunus Emre, Köroğlu, Karacaoğlu, Âşık Şenlik, Erzurumlu Emrah, Âşık İkrâmî ve Hüznî'nin adını sayar (Durbilmez 2015a: 33). Âşıklıkta yâr badesi, er badesi ve bir badesi olmak üzere üç türlü bade olduğunu söyleyen Türkmenoğlu, kendisinin de iki kez rüya gördüğünü söyler (Durbilmez 2008: 98- 99, Durbilmez 2015a: 33- 34). Gençlik yıllarında düğünlerde bayraktarlık yapar. Şiirlerini saz çalmadan, doğmaca olarak söyler. Şiir söylemeye başladığı ilk yıllarda şiirlerinin son dördüklerini ya ünlü âşıkların mahlaslarını kullanarak "tapşırır" veya hiç mahlas kullanmaz. Başkalarına mal ettiği

veya mahlas kullanmadığı şiiirlerinin dışındaki bazı şiiirlerinde adını (Bahri, Garip Bahri), bazılarında da “Türkmenoğlu” mahlasını kullanır. Doğmaca söylediği şiiirlerinin çoğu kaydedilmediği için az sayıda şiiiri tespit edilebilmiştir. Ses kayıt cihazlarıyla kaydedilen veya o söylerken yazıya alınan şiiirlerinden bir kısmı “Taşpınarlı Halk Şairleri” (Durbilmez 1998), “Vefatının 15. Yıldönümünde Yozgatlı Âşık Türkmenoğlu” (Durbilmez 2013) ve “Âşık Türkmenoğlu / Hayatı ve Şiiir Sanatı Üzerine Bir İnceleme” (Durbilmez 2015a) adlı kitaplarda toplanarak incelenmiştir. Pek çok güldeste, kitap ve dergide şiiirlerine yer verilmiştir. Bazı şiiirleri Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan ve Irak Türkmen Bölgesi başta olmak üzere değişik Türk ülkelerindeki bazı dergi ve gazetelerde yayımlanmış, bazı radyo ve televizyon (TRT Avaz dâhil) kanallarında da şiiirleri okunmuştur.

Kalp krizi sonucu 14 Mayıs 1998’de vefat eder. Mezarı Sorgun’dadır.

2. Âşık Türkmenoğlu’nun Edebî Kişiliği

Koşma, semaî, destan ve mani biçimindeki şiiirlerinden bazıları günümüze ulaşmıştır. Destan biçimindeki şiiirleri daha fazla olduğu için, daha çok “destancı âşık” olarak bilinir. İncelenen şiiirlerinde hecenin 7, 8 ve 11’li kalıplarını kullandığı görülür. Şiiirlerindeki nazım birimi genellikle dörtlüktür. Beş dizeli bentlerle kurulan şiiirleri de mevcuttur. Üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz ve on üç haneli şiiirleri bulunmaktadır (Durbilmez 2015a: 50- 83). Şiiirlerinin ayak ve kafiyeye yapıları genel olarak sağlamdır. Çift kafiyeli ayak kullanımında da başarılı olduğu görülür. Şiiirlerinde âşık edebiyatının ortak üslubu belirgindir. “İkincil sözlü kültür” döneminde yaşamış olmakla birlikte şiiirlerinde daha çok birincil sözlü kültür ortamı özellikleri görülür. Bunda, âşığın resmî bir tahsili olmamasının ve şiiirlerini doğmaca olarak söylemesinin de etkisi olmalıdır. Zaman zaman Arapça ve Farsça terkiplere, tamamlamalara rastlansa da Yozgat yöresi Türkmen ağızlarını yansıtan mahallî söyleyişler öne çıkar (Durbilmez 2015a: 159). İstiare, teşbih, mecaz-ı mürsel, teşhis, istifham, telmih, tenasüp, mübalağa, tevriye, nida, irsal-i mesel, hüsn-i talil gibi edebiyat sanatlarını kullandığı; atasözü, deyim, alkış, kargış gibi

kalıp sözlerden, renk ve sayı simgeciliğinden de yararlandığı görülür. Dil ve üslup özellikleri arasında ikilemeler de belirgindir. Eşanlamlı, yakınanlamlı ve zıtanlamlı ikilemeler sözün etkisini, akıcılığını ve anlamını kuvvetlendirmektedir (Durbilmez 2005a: 219- 222).

Alptekin, Türkmenoğlu’nun şiiirlerinde “gurbet, ayrılık, zamandan şikâyet, sevgi, kardeşlik, barış, millî bütünlük, vb. konuları” işlediğini belirtir (2015: 70). Âşığın hayatı ve şiiir sanatı üzerine hazırlanan “Âşık Türkmenoğlu, Hayatı ve Şiiir Sanatı Üzerine Bir İnceleme” (Durbilmez 2015a) adlı kitapta belirtildiğine göre âşığın şiiirlerinin ana temasını memleket sevgisi ve tarih şuuru oluşturur. Âşığın memleket sevgisi doğup büyüdüğü topraklardan başlayıp bütün Türkiye’yi ve diğer Türk ülkelerini içine almaktadır. Din ve tasavvuf, aşk, kültür şuuru, gurbet ve silâ hasreti, millî birlik ve beraberlik, insan sevgisi ve hoşgörü, ölüm duygusu ve diğer konularda da şiiirleri vardır (Durbilmez 2015a: 104- 116).

Şiiirlerini doğmaca olarak söyleyen ve başka âşıklarla atışmalar yapan âşıklardandır. Âşığın bu özelliği Derdiyar tarafından şöyle dile getirilir: “Gezdin Türkiye’nin dört bir yanında / İrticalen düzdün sözü ânında/ Atıştın ustaca er meydanında / Âşıklıkta zirve sanatın senin” (Durbilmez 2017a: 13). Cefâî, Türkmenoğlu’nun söze sıkışmayan hazır-cevap bir âşık olduğunu ve pek çok âşığı atışmada tuş ettiğini şöyle söyler: “Methiye yeter mi vefalı öze?/ Hazır cevap, sıkışmazdı hiç söze/ Meydan dile gelip anlatsa bize/ Yaptı kaç âşığı tuş Türkmenoğlu” (Durbilmez 2017a: 13). Hasretî (Durbilmez 2015b: 256-258) ve Meydanî (Durbilmez 2000: 229) gibi bazı âşıklarla yaptığı atışmalar tespit edilerek yayımlanmıştır.

Hikâye anlatma geleneğini de bilen ve icra eden âşıklardandır. Ustamalı olarak anlattığı hikâyeler arasında Arzıyınan Gamber [=Arzu ile Kamber], Bağböğreğinen Aggavah Gızı [= Bey Böyreğ ile Akkavak Kızı], Elbeyoğlu, Emrahınan Selvi [=Emrah ile Selvi], Garacaoğlanınan Garagız [=Karacaoğlan ile Karakız], Garibinen Şahsenem [=Garip ile Şahsenem], Gündeşlioğlu, Kereminen Aslı [=Kerem ile Aslı], Köroğlu, Seyit Battal Gâzi, Sürmeli Bey, Şah İsmayilinen Gülperi [=Şah

İsmail ile Gülperi], Tayırınan Zöfre [=Tahir ile Zühre], Yaralı Mahmut ve Hz. Ali'nin cenkleri de bulunmaktadır (Durbilmez 1998: 110-111).

Şiirlerine nazire söylediği âşıklar arasında Karacaoğlan, Erzurumlu Emrah, Pir Sultan Abdal, Çıldırlı Şenlik, Erzurumlu Sümmanî, Hüznî, İkrâmî, Ceyhunî vd. de bulunmaktadır. Âşıklardan başka, Yunus Emre başta olmak üzere bazı derviş-şairlerin şiirlerine de nazireler söylemiştir (Durbilmez 2015a: 35- 38). Nuranî, Çemeloğlu, Yükselî, Hazanî gibi âşıklar da onun şiirlerine nazireler söylemiş / yazmıştır (Durbilmez 2015a: 29- 37).

Ozan Gürbüz Değer, Şevki Çobanoğlu, Âşık Gülbahçe / Salim Gülbahçe ve Âşık Çemeloğlu gibi bazı âşıkların şairnâmelerinde / âşıkânemelerinden Türkmenoğlu'ndan da söz edilmektedir. Söz gelimi Ozan Gürbüz Değer, bir şairnâmesinde Yozgatlı âşıkları / ozanları sayarken Hüznî, Nazî ve Fennî ile birlikte Türkmenoğlu'ndan şöyle söz eder: "Hüznî, Nâzî, Fennî Yozgatlı ozan / Türkmenoğlu güzel söyledir destan / Ozantürk tecniste bir başpehlivan / Bilen bilir, bilmeyenler öğrensin" (Durbilmez 2007: 155).

Türkmenoğlu, âşıklar arasında "usta âşık"lardan biri olarak kabul edilir. Bu sebeple pek çok âşık tarafından hakkında şiirler söylenmiş / yazılmıştır. Bu âşıklar arasında Karanlı Âşık Hasretî / Sadi Değer, Sivaslı Âşık Sefil Selimî / Ahmet Günbulut, Sivaslı Âşık Derdiyâr / Murat Tanrıverdi, Sivaslı Âşık Cefâî / Binali Aydın, Yozgatlı Âşık Nuranî / Sami Sarıkaya, Yozgatlı Âşık Hazanî / Erdoğan Bektaş, Yozgatlı Âşık Çapanoğlu/ Bekir Balaban, Kayserili Âşık Hayri Toprak, Erzurumlu Âşık Temelî / Yakup Temel, Karanlı Âşık Nuran / Nuran Araz Kaçar, Yozgatlı Âşık İdris Gümüş, Yozgatlı Âşık Kul Hâkî / İsmail Özbek, Yozgatlı Âşık Muradî / Murat Erciyas, Sivaslı Âşık İhlasî / Bekir Akbulut, Karanlı Âşık Mürsel Sinan, Samsunlu Âşık Obalı / Mustafa Obalı ve Yozgatlı Cemalî / Mustafa Aslan da bulunmaktadır (Durbilmez 2017: 12).

Türkmenoğlu'nu Taşpınarlı İkrâmî, Zileli Ceyhunî ve Tokatlı Nurî silsilesiyle Erzurumlu Âşık Emrah koluna dâhil etmek mümkündür (Durbilmez 2012: 142- 152).

3. Âşık Türkmenoğlu'nun Erciyes Destanı (Metin)

Bu mağrur duruşun uludan ulu
Göğlere uzanır başın Erciyes
San a hayran bahar tüm Anadolu
Yohdur bir menendin, eşin Erciyes

Sultanı gibisin yüce dağların
Bi cennet köşesi bahçen, bağların
Şahidi olmusun bütün çağların
Dünyayınan aynı yaşın Erciyes

Gaç garibin âhı göğe uzanmış
Yürağa yanannar suyundan ganmış
Kereminen Aslı sana dert yanmış
Sır dolu toprağan, daşın Erciyes

Bir elin yaylada, biri uvada
Yavrular mı bekler acep yuvada
Çeşit çeşit guşlar uçar havada
Sultan sazlığında guşun Erciyes

Zirveye gôtüren nice yolun var
Gışın gardelenner, yazın gülün var
Nergizin, menekşen, mor sümbülün var
Tüllü çiçek dolu döşün Erciyes

Obalardan gelen düğün aleyi
Burada billikde çeker haleyi
Türk Dünyası gözler her gurultayı
Billiği sağlamak işin Erciyes

Galbim de tekledi, bağrım yaralı
Sen de efgâllısın, derdin sıralı
Benim de başım hep gallı, boralı
Ne gadar çetindir gışın Erciyes

Furmuş ikimizi felağan gahri
Bi gün sona erer dünyanın dehri
Sana bahıp söyler bu Garip Bahri
Dumannı senin de başın Erciyes

(Durbilmez 2015)

4. Âşık Türkmenoğlu'nun Erciyes Destanı Üzerine Tespitler

Türkmenoğlu tarafından söylenen Erciyes Destanı, hece ölçüsünün yaygın kalıplarından 6+5=11'li kalıp ile meydana getirilmiştir. Nazım birimi dördlüktür. 8 dördüklük bir dstandır. Kafiye örgüsü bakımından abab, cccb, çççb, dddb, eeeb, fffb, gggg, hhhh biçiminde bir yapı sergiler. Ayak yapısı bakımından ise yenileme ayak özelliği taşır. Çünkü her bir ayak dizesinde sırasıyla baş, eş, yaş, taş, kuş, dös, iş, kış, baş kelimeleriyle yeni bir ses birliğinden oluşan yeni bir dize meydana getirilmiştir. Ayak dizeleri incelendiğinde ilk ayak dizesi ile son ayak dizesinde “baş” kelimesi kullanıldığı görülmektedir. İlk dördlükte geçen “göklere uzanan baş” ile yükselme ifade edilirken, son dördlükte geçen “dumanlı baş” ile dertli oluş vurgulanmaktadır. Aslında her ikisinde de tevriyeli bir anlatıma başvurulduğu anlaşılmaktadır. Çünkü “göklere uzanan baş” ve “dumanlı baş” ifadelerinde gerçek anlam ile birlikte mecazi anlam da yer almaktadır.

Erciyes Dağı, ilk dördlükte, mağrur duruşlu bir insana benzetilir. Mağrur duruşu uludan ulu olarak görülen Erciyes'in başının göklere uzandığı ifade edilir. Bütün Anadolu'nun hayran olduğu Erciyes'in eşi benzeri bulunmadığı belirtilir.

İkinci dördlükte, Erciyes'in ulu dağlar içinde sultan gibi olduğu söylenir. Yüce dağların sultan gibi kabul edilmesinde, Erciyes'in eteklerinde bulunan bahçelerin, bağların etkili olduğu ifade edilir. Burada Erciyes yalnızca varlığını paylaşan bir sultan olmakla kalmaz, bulunduğu yeri bir cennet köşesine çeviren bir sultan olarak da tasvir edilir. Erciyes'ten söz edilirken “Ulu” ve “Yüce” sıfatlarının kullanılması tesadüfî değildir. Özellikle ikinci dördlüğün üçüncü ve dördüncü dizeleri okunduğunda, Erciyes'in yüksekliği ve kapladığı alan bakımından “ulu”/“yüce” kabul edilmesi yanında, ilk çağlardan beri var olması sebebiyle de ulu bir dağ kabul edildiği anlaşılmaktadır. Zira Türkmenoğlu, burada Erciyes'in Dünya ile yaşıt olduğunu ve bütün çağlara şahitlik ettiğini dile getirir.

Üçüncü dördlükte, Erciyes, toprağı taşı sır dolu bir dağ olarak ifade edilir. Erciyes'in bir yanardağ oluşu ile yüreği yanan garibanlar arasında bir ilgi kurulur. Yüreği yanan garibanların ah edişleri, bir

zamanlar Erciyes'ten yükselmiş olan alevli dumanları düşündürür. Baş dumanlı gariban kimselerle baş dumanlı Erciyes arasında da aynı benzerlik kurulur. Yine bu dördlüğe göre, yüreği yanan garibanlar, sönmüş bir yanardağ olan Erciyes'in buz gibi akan suyundan içerek yürek yangınlarını söndürmeye çalışmış, çalışmaktadır. Bu dördlüğün üçüncü dizesinde Kerem ile Aslı'nın Erciyes'te buluştukları anlatılır. Bu buluşmadan söz edilirken kullanılan “sana dert yanmış” sözleri dikkat çeker. Kerem ile Aslı hikâyesine göre, Aslı'nın peşinden yollara düşen Kerem, yıllar sonra Kayseri'de Aslı'ya yetişir. Aslı da Kerem'i burada sever fakat Aslı'nın keşiş babası kızını alarak Kayseri'den de kaçır. Yine peşlerine düşen Kerem Halep'te onlara erişir. Halep Paşası'nın zorlamasıyla Aslı'nın Kerem ile evlenmesine razı olan Keşiş, kızı Aslı'ya sihirli bir gömlek giydirebilir. Son düğmesine kadar çözüldükten sonra kendiliğinden tekrar iliklenen bu sihirli gömleği Aslı'nın üzerinden bir türlü çıkaramayan Kerem, yüreği yanarak ateşli bir ah çeker. Yanmaya başlar ve yana yana kül olur. Kerem'in dağılan küllerini saçlarıyla toplamaya çalışan Aslı'nın saçları bir kıvılcımla tutuşmaya başlar. Alevler içinde kalan Aslı da kül olunca, kendileri kavuşamayan iki sevgilinin külleri kavuşmuş olur. Bu dizede hem yanma, hem de dert yanma anlamları söz konusudur. Hem hikâyedeki yanma efsanesine telmihte bulunmakta, hem de Erciyes'in Kerem ile Aslı'ya sırdaş oldukları da ifade edilerek Erciyes Dağı kişileştirilmektedir.

Dördüncü dördlükte, Erciyes'in bir elinin yaylada (Tekir Yaylasında), bir elinin ise ovada olduğu ifade edilir. “Yavru” ve “yuva” sözlerine yer verilir. Yahyalı, Develi ve Yeşilhisar ilçelerinin sınırları içinde bulunan Sultan Sazlığı ile Erciyes Dağı arasında ilgi kurulur. Kuş cenneti olarak adlandırılan Sultan Sazlığı Millî Parkı'ndan “Çeşit çeşit kuşlar uçar havada” dizesiyle söz edilmesi dikkat çekicidir.

Beşinci dördlükte Erciyes'e çeşitli yollarla ulaşılabilceği, burada çeşitli çiçeklerin yetiştiği ifade edilir. Kışın kardelenler, yazın gül, nergis, menekşe, mor sümbül... ile süslediği anlatılır.

Altıncı dördlükte, Türk Milliyetçileri tarafından gelenekli olarak yıllarca yapılmış olan “Türk Dünyası Kurultayı”ndan söz edilir. Türk Dünyası'nın değişik bölgelerinden, obalarından gelen Türklerin

burada birlik ve beraberlik içinde halay çektikleri, eğlendikleri ifade edilir.

Yedinci dörtlükte Âşık Türkmenoğlu, kendisinin genç yaşta hastalıklara yakalanması ile Erciyes'in kış mevsimindeki çetinlikleri arasında ilgi kurar. Hayatı boyunca çektiği çeşitli sıkıntılar ve nihayet kalp krizi geçirmiş olmasının verdiği üzüntüyü ifade eden âşık "Sen de efkârlısın, derdin sıralı / Benim de başım hep karlı, boralı" dizelerini söyleyerek, ömrünün kış mevsiminde olduğunu ima eder.

Son dörtlükte kendisi ile Erciyes Dağı arasında ilgi kurmayı sürdüren Türkmenoğlu, "Vurmuş ikimizi feleğin kahrı" diye seslenir. Erciyes'e bakarak bu destanı söylediğini belirtir. "Dumanlı senin de başın Erciyes" dizesine uygun olarak "Garip" sıfatıyla birlikte adını mahlas olarak tapşırır.

Sonuç

Bu destanda bir âşığın dağ ile kendi varlığı arasında bir bağ kuruşu, dağ ile dertleşmesi, şahsî konularda dertleşirken maddî ve manevî değerleri de ifade etmesi söz konusudur. Bu destandan da anlaşıldığı gibi; destanlar birer edebiyat eseri olmaları yanında, hem sosyal olayların ve kültürel değerlerin tespitinde, hem de destanları meydana getiren âşıkların hayatlarının çeşitli yönlerinin ortaya çıkarılmasında önemli birer bilgi kaynağı özelliği de taşımaktadır.

Kaynaklar

Alptekin, Ali Berat, 2015, Anadolu'dan Kıbrıs'a Halk Kültürü Köprüsü, Ankara, Akçağ Yay.

Doğan, Durali, 2005, Yozgat Şair ve Yazarlar Ansiklopedisi, Yozgat, Sılam Yay.

Durbilmez, Bayram, 1998, Taşpınarlı Halk Şairleri, 1. Baskı, Kayseri, Geçit Yay.

Durbilmez, Bayram, 2000, Âşık Meydânî / Hayatı- Sanatı- Şiirlerinden Örnekler, Kayseri, Lâçin Yay.

Durbilmez, Bayram, 2006. "Âşıkların Diliyle Erciyes Dağı", Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na Armağan, (Hzl. Prof. Dr. Ali Berat Alptekin), Konya- Haarlem: Kömen- SOTA Yay., 554-570.

Durbilmez, Bayram, 2007a, Ozan Gürbüz Değer, Hayatı- Sanatı- Şiirlerinden Örnekler, Ankara, Kültür Ajans Yay.

Durbilmez, Bayram, 2007b, "Âşık Tarzı Şiirlerde Sözlü Tarih (Kayserili ve Yozgatlı Âşıkların

Şiirlerinden Örneklerle)", II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni (10-12 Nisan 2006)- Bildiriler, Kayseri, 299-317.

Durbilmez, Bayram, 2008, Âşık Edebiyatı Araştırmaları / Taşpınarlı Halk Şairleri, 3. Baskı, Ankara, Ürün Yay.

Durbilmez, Bayram, 2012, "Zileli Âşık Ceyhunî'nin Yozgatlı Halk Şairleri Üzerine Etkileri", Tarihi ve Kültürü İle II. Zile Sempozyumu (6-9 Ekim 2011)- Bildiriler, (Hzl. Mehmet Yardımcı), İzmir, 142-152.

Durbilmez, Bayram, 2013a, Vefatının 15. Yıldönümünde Yozgatlı Âşık Türkmenoğlu, Kayseri, Laçin Yay.

Durbilmez, Bayram, 2013b, "Yozgatlı Âşık Türkmenoğlu", Kardeşlik / Kültür, Edebiyat ve Sanat Dergisi, S. 279 / 280, Bağdat, 37-43.

Durbilmez, Bayram, 2013c, "Tarihî Gerçeklerin Âşık Edebiyatına Yansımaları Bağlamında Türk Mukavemet Teşkilatı ve Kıbrıs Mücahitleri / Turkish Resistance Organization (TMT) and Turkish Freedom Fighters in Cyprus which The Context in Reflection of Bardic (Aşık) Literature", Folklor / Edebiyat - International Cyprus University Quarterly Cultural Journal, 19/ 76, 173-193, Ankara / Lefkoşa.

Durbilmez, Bayram, 2014, "Yozgatlı Halk Şairlerinin Diliyle Kıbrıs", Prof. Dr. Ali Çelik Armağanı, (Editör: Cengiz Gökşen), Ankara, Akçağ Yay., 239-266.

Durbilmez, Bayram, 2015a, Âşık Türkmenoğlu, Hayatı ve Şiir Sanatı Üzerine Bir İnceleme, Kayseri, Tezmer Yay.

Durbilmez, Bayram, 2015b, Âşık Hasretî'nin Şiir Sanatı, Kayseri, Kardeşler Matbaası.

Durbilmez, Bayram, 2017a, "Sivaslı Âşıkların Yozgatlı Âşık Türkmenoğlu (1944- 1998) Hakkındaki Şiirleri", Erciyes, yıl: 40, S. 476, 12-17.

Durbilmez, Bayram, 2017b, "Tarihî Olayın Destanlara Yansımaları Üzerine Bir Değerlendirme: Yozgatlı Halk Şairlerinin Çanakkale Destanlarından Örneklerle", I. Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu (3-5 Kasım 2017), RessCongress ve Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi: Bandırma-Balikesir.